

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Солиҳов Маҳмадсалим Маҳмадуллоевич дар мавзӯи «Такмилдиҳии технологияи самараноки захираи намӣ вобаста аз коркарди чуқурии хок дар заминҳои лалмии водии Ҳисор» барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори фалсафа (PhD) – доктор аз рӯйи ихтисоси 6D080101 – Зироаткории умумӣ, растанипарварӣ

Дар асоси таҳлили диссертатсия, автореферат ва қорҳои интишорӣ ба таҳқиқоти Солиҳов Маҳмадсалим Маҳмадуллоевич тақризи расмиро чунин пешниҳод менамоем:

Муҳимияти мавзӯи диссертатсияи таҳқиқот

Истифодаи бурдани заминҳои лалмии кишвар манбаи асосии истеҳсоли маҳсулоти ғизоӣ маҳсуб ёфта, парваришу истеҳсоли зироатҳои лӯбиёгии серсафеда ва рағандех, аз қабилҳои мушунг, маъсар, зағир аз ҷиҳати иқтисодӣ фоидаовар буда, аҳолии кишварро бо маҳсулоти ғизоӣ ва рағани истеъмолии ватани аз ҷиҳати экологӣ тоза таъмин менамояд. Ҳолат ва равиши имрӯзаи бозори маҳсулоти дохилӣ аз олимону мутахассисони соҳа талаб менамояд, ки онҳо технологияҳои муосири парвариши зироатҳои саҳроиро ба роҳ монда, ҳарчи бештар истеҳсоли маҳсулотҳои кишоварзиро зиёд намуда, аҳолии ҷумҳуриро бо маводҳои озуқаворӣ худӣ таъмин намоянд.

Яке аз талаботҳои имрӯзаи бозори маҳсулоти озуқаворӣ ва олимони соҳа аз паст намудани хароҷотҳои истеҳсоли дар кишт ва парвариши зироатҳо иборат мебошанд. Нисбат ба амалисозии технологияи пешниҳодгашта аз ҳама муҳим, бояд доир ба мазмун ва мақсади технологияи мазкур барои кишоварзон тавсияҳои амалиро пешниҳод намудан лозим аст.

Дар шароити тағйирёбии иқлим ва истифодаи сарфакоронаи технологияҳои камхарҷ таҳқиқоти Солиҳов М.М., дар бахши такмилдиҳии технологияи захираи самараноки намӣ дар заминҳои лалмӣ вобаста аз ҷараёнҳои коркарди хок равона гардидааст. Дар заминҳои лалмӣ ҷумҳурӣ парвариш ва истеҳсоли мушунг, зағир ва маъсар барои аҳоли нақши калидиро иҷро менамояд, чунки ин зироатҳо дар таъмини амнияти ғизоии кишвар бағоят муҳим мебошанд.

Дараҷаи асоснокӣ мазмуни асосии илмӣ, хулоса ва тавсияҳои амалии мухтасари диссертатсия

Дар заминҳои лалмӣ аз боришот таъмини водии Ҳисор барои гирифтани ҳосили фаровони дон, анбӯхи сабз ва рағани растани аз

чиҳати экологӣ тоза доторант Солиҳов М.М., тавсия медиҳад, ки навъҳои минтақабобгардидаи мушунги маҳаллии навъи “Серҳосил”, маъсари “Шифо” ва зағири “Ҳисор-10” истифода бурда шавад. Илман асоснок намудааст, ки барои рӯёнидани 17-18 сентнер мушунг, 22-23 сентнер маъсар ва 10-12 сентнер дони зағир аз як гектари технологияи захира намудани намӣ бо роҳи гузаронидани коркарди хок дар чуқурии 30 см дар давраи тирамоҳ амалӣ карда шавад.

Саҳеҳӣ ва навгонии илмӣ, хулоса ва тавсияҳои амалӣ

Бори аввал дар заминҳои лалмии аз боришот таъмини водии Ҳисор дар асоси таҳқиқотҳои илмӣ докторант Солиҳов М.М., самаранокии технологияи захираи намӣ вобаста аз чуқурии коркарди хокро муайян намудааст, ки он рӯёнидани ҳосили баланд ва устувори зироатҳои мушунг, зағир ва маъсарро таъмин менамояд. Инчунин таъсири чуқурии коркарди хокро ба ташаккули биомассаи биологӣ, масоҳати барг, нишондодҳои фотосинтетикӣ ва сохтори таркибии ҳосили зироатҳои лӯбиёгӣ ва рағандиҳанда илман исбот намудааст.

Аҳамияти амалии таҳқиқоти Солиҳов Маҳмадсалим Маҳмадуллоевич дар он аст, ки дар натиҷаи таҷрибаҳои саҳроӣ барои заминҳои лалмии аз боришот таъмини минтақаи Ҳисор усулҳои коркарди хок ва захирашавии намиро барои зироатҳои мушунг, маъсар ва зағир таҳия гардид, ки мутаносибан аз 1 гектар гирифтани 18; 23 ва 12 сентнер ҳосили донро таъмин намудааст. Усули беҳтарини коркарди хок, ки дар ҷараёни таҳқиқот таҳия гардидааст, дар хоҷагии таҷрибавии “Зироаткор”-и шаҳри Ҳисор дар масоҳати 13 гектар мавриди амал қарор дода шудааст.

Баҳодиҳи ба мазмуни диссертатсия ва камбудихон диссертатсия

Диссертатсия дар ҳаҷми 145 саҳифа таҳия гардида, аз 4 боб, муқаддима, қисми таҷрибавӣ, натиҷаҳои таҳқиқот, самарани иқтисодӣ, хулосаю пешниҳодҳо ба истехсолот, 22 расм, 31 ҷадвал, 15 диаграмма иборат буда, рӯйхати адабиёт 112, аз ҷумла 14 муаллифони хориҷиро дар бар гирифта, дар он замимаҳо дарҷ гардидааст.

Боби 1 аз 3 зербоб иборат буда, дар он маълумотҳои умумӣ доир ба зироатҳои мушунг, маъсар ва зағир хусусиятҳои морфо-биологӣ ва маҳсулнокии онҳо вобаста аз технологияи парвариш ҷамъ оварда шудааст. Ин зироатҳо барои таъмини амнияти озуқаворӣ бо маҳсулоти

ғизой ва рағғани растании ватании аз ҷиҳати экологӣ тоза нақши калидириро иҷро менамоянд.

Боби 2. Мавод ва методҳои таҳқиқот аз 5 қисм таркиб ёфта, дар онҳо тавсифи маълумоти умумӣ доир ба шароитҳои хокию иқлимии водии Ҳисор, тавсифи навъҳои объекти таҳқиқот (мушунги “Серҳосил”, маъсар “Шифо” ва зағири “Ҳисор-10”), усулҳои таҷрибаҳои саҳроӣ, агротехникаи парвариши ин зироатҳо оварда шудааст.

Боби 3 дар 4 зербоб ифода ёфта, дар он натиҷаҳои асосии таҳқиқоти муаллиф иншо гаштааст. Аз ҷумла, таъсири чуқурии коркарди хок ба хусусиятҳои рушд, давраҳои нашъунамо маҳсулонукии зироатҳои мушунг, маъсар ва зағир иникос ёфтааст. Инчунин дар ин боб натиҷаҳои омӯзиши роҳҳои истифодабарии захираҳои намии хок вобаста аз чуқурии коркарди хок нишон дода шудааст.

Бояд зикр намуд, ки дар диссертатсияи Солиҳов М.М., маълумотҳои дақиқ нишон дода шудааст, ки дар шароити заминҳои лалмии минтақаҳои Ҳисор коркарди хок ва захирашавии намай барои зироатҳои мушунг, маъсар ва зағир мутаносибан аз ҳар 1 га гирифтани то 18, 23 ва 12 сентнер ҳосили донро таъмин карда метавонад. Инчунин, муаллиф яке аз аввалин аст, ки таъсири мусбии чуқурии коркарди хокро ба ташаккули биомассаи биологӣ, масоҳати барг, маҳсулнокии фотосинтетикӣ ва нишондиҳандаҳои таркиби ҳосили зироатҳои омӯхташуда исбот кардааст.

Докторант Солиҳов М.М., тавсия медиҳад, ки ба ҳисоби миёна дар тайи солҳои 2020-2022 дар аввали давраи нашъунамои зироати мушунг вобаста ба вариантҳо аз 1086 то 1355 м³/га, зироати маъсар аз 1148 то 1333 ва зироати зағир аз 717 то 888 м³/га намай захира гардида, пеш аз чамъоварӣ мутаносибан аз 257 то 348; 170 то 250; 327 то 438 м³/га-ро боқӣ мондааст. Истифодабарии намии шабонарӯзии мушунг вобаста ба вариантҳо аз 9,5 то 10,9; маъсар аз 10,3 то 11,9 ва зағир аз 8,3 то 10,3 м³/га-ро ташкил додаст

Боби 4. Маълумотҳо доир ба самаранокии иқтисодии парвариши мушунг, маъсар ва зағир вобаста аз чуқурии коркарди хок дар заминҳои лалмии водии Ҳисорро дар бар мегирад.

Натиҷаҳои таҳлили оморию иқтисодӣ муайян намудааст, ки вобаста ба намуди зироат ва усулҳои агротехнологӣ самаранокии иқтисодии парвариши мушунг, маъсар ва зағир дар заминҳои лалмии водии Ҳисор ҳархела мебошанд. Натиҷаи таҳқиқотҳои докторант Солиҳов М.М.,

этимоднок нишон додаанд, ки дар заминҳои лалмӣ аз боришот таъмини водии Ҳисор гузаронидани коркарди босифати чуқурии хок барои сарфакорона ва самаранок истифодабарии захираҳои намӣ дар давраҳои нашъунамои зироатҳои мушунг, маъсар ва зағир ва баланд бардоштани ҳосилнокии онҳо нақши муҳимро мебозад.

Дар байни вариантҳои омӯзишӣ, доторант Солиҳов М.М., ба чунин хулоса омадааст, ки аз ҳама даромади софи баланди зироати мушунг 12140 сомонӣ, даромаднокии 203% ва арзиши аслии пастарин 329 сомонӣ, зироати маъсар мутаносибан 16079 сомонӣ; 243%; 292 сомонӣ ва зағир 7500 сомонӣ; 163%; 380 сомонӣ дар ҳолати гузаронидани коркарди хок дар чуқурии 30 см ба даст оварда шудааст.

Хулоса. Дар натиҷаи таҳқиқоти илмӣ дар шароити водии Ҳисор технологияи парвариши зироатҳои мушунг, маъсар ва зағир илман асоснок карда шудааст. Сатҳи баланди саҳеҳии маълумотҳои ба дастовардашуда дар асоси коркарди математикии рақамҳо исботи худро ёфтааст.

Ҳамин тавр, кори диссертационии Солиҳов Маҳмадсалим Маҳмадуллоевич бешубҳа аҳамияти илмӣ ва амалӣ дошта дар самти зироаткории умумӣ ва растанипарварию чумхурӣ, алалхусус дар заминҳои лалмӣ барои рӯёнидани ҳосили фаровони босифати мушунг, маъсар ва зағир саҳми арзанда дорад. Автореферати диссертатсия дар асоси маълумотҳои дар диссертатсия вучуд дошта тартиб дода шудааст, хулосаҳо ва тавсияҳо ба истехсолот аҳамияти назариявӣ ва амалӣ доранд.

Новобаста аз арзишнокии натиҷаҳои таҳқиқот, дар диссертатсияи Солиҳов М.М., баъзе камбудихо ва хатогиҳо низ ҷой доранд.

1. Дар матни диссертатсия баъзе камбудихои имлоӣ ва техникӣ мушоҳида мешаванд (саҳ. 2,3,9,10,64,67,71).

2. Дар боби 1 ва дигар қисматҳои диссертатсия баъзе ҷумлаҳо бисёр такрор ёфтаанд; масалан тарзи кишт, захирашавии нитроген, маълумот доир ба дигар навъҳо, фаъолияти бактерияҳои хокӣ, заминҳои обёршаванда, речаи нурандозӣ ва ғайра.

3. Дар диссертатсия маълумотҳо оид ба хусусиятҳои морфобиологии зироатҳои омукташуда дар вариантҳои гуногуни таҳқиқот нисбат ба нишондиҳандаҳои агротехникӣ камтар омадааст.

4. Номгуи нишондодҳо дар диаграммаҳои 3.3.2 (саҳ,100), 3.3.3.(саҳ,106) оварда нашудааст.

5. Сабабҳои асосии таъсири мусбии шудгори замин дар чуқурии 30см нисбат ба чуқурии 20см ва 35см пурра аён карда нашудаас.

Дар умум чунин меҳисобем, ки диссертатсия аз рӯи муҳимият, мақсаду вазифа, наwgонии илмӣ, аҳамияти назариявӣю амалии натиҷаҳои аниқ, интишорот ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва «Низомнома доир ба тартиби дидани унвони илмӣ» бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ гардида аз 30.06.2021, №267 ба диссертатсияи дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD) ҷавобгӯй буда, муаллиф он Солиҳов Маҳмадслим Маҳмадуллоевич ба дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD) – доктор аз рӯи ихтисоси 6D080101 – Зироаткории умумӣ, растанипарварӣ сазовор мебошад.

Муқарризи расмӣ:

доктори илмҳои биологӣ, профессори кафедраи физиологияи растанӣҳои факултети биологияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, аз рӯи ихтисоси 03.00.12 -физиологияи растанӣ

Эргашев Абдуллоҷон

Суроға: 734025 Ҷумҳурии Тоҷикистон :
Душанбе, хиёбони Рудаки-17
E-mail: Ergash42@mail.ru
Тел: (+992) 988-31-14-08

Имзои А. Эргашев-ро тасдиқ мекунам: Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси ДМТ

Тавқиев Э.Ш.

29.05.23